

(Uit: de [PZC](#), zaterdag 2 april 2022)

Een toevalstreffer van wereldfaam: hoe Jacob Roggeveen 300 jaar geleden Paaseiland ontdekte

VIDEO | QUIZ MIDDELBURG - De ontdekking van Paaseiland door de Middelburger Jacob Roggeveen - nu 300 jaar geleden op Paaszondag 5 april 1722 - was een toevalstreffer. Die leverde Roggeveen wel wereldfaam op, en postuum eerherstel, na de verbanning uit zijn geboortestad.

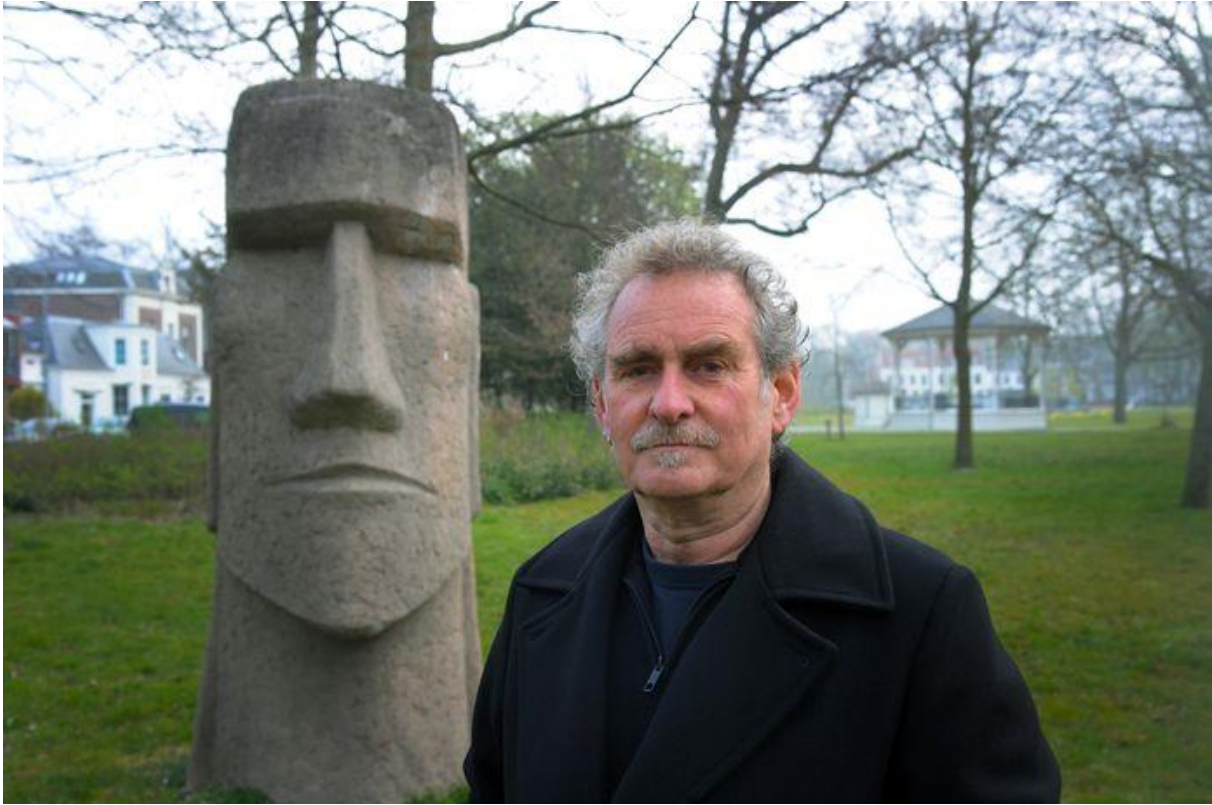
Maurits Sep 2 apr. 2022

Een klein eiland, ongeveer even groot als Texel, midden in de Grote Oceaan. Eén van de meest afgelegen eilanden ter wereld; tweeduizend kilometer verwijderd van het volgende bewoonde eiland. Zo bezien is het een mirakel dat Jacob Roggeveen het in 1722 überhaupt gevonden heeft. Zeker met de navigatiemiddelen en nog grotendeels onbeschreven landkaarten van toen.

Roggeveen was er ook helemaal niet naar op zoek. Zijn missie was veel groter en belangrijker: antwoord vinden op die ene vraag die al vanaf de zestiende eeuw zo veel mensen bezighield. De vraag die ook Jacobs vader Arent zo graag wilde beantwoorden: wat ligt daar aan de onderkant van de wereld?

„Arent vermoedde dat daar beneden ergens het grote onbekende zuidland moest liggen: Terra Australis Incognita", vertelt maritiem historicus Ruud Paesie uit Middelburg, die onderzoek heeft gedaan naar de expeditie van Jacob Roggeveen naar Paaseiland. „Arent kreeg in 1674 ook wel

toestemming voor een expeditie naar het onbekende zuidland, maar hij kreeg de financiën niet rond. Een paar jaar later, op zijn sterfbed, vroeg hij zijn zonen Jacob en Johan: ‘Ga alsjeblieft op zoek naar Terra Australis Incognita.’

Ruud Paesie snapt de fascinatie voor Jacob Roggeveen en Paaseiland wel.
„Roggeveen is eigenlijk onze laatste grote ontdekkingsreiziger.” © Lex de Meester

Ruud Paesie: „Het Paasbeeld in het Molenwaterpark in Middelburg is niet alleen een replica, het is ook een kleintje. De echte zijn tot wel tien meter hoog. Het zijn beelden van de Moai-cultuur.” © Lex de Meester

Paesie is één van de drie sprekers op de Paaseilandconferentie die zaterdag 9 april in Middelburg plaatsvindt op initiatief van het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen en de ZB Bibliotheek van Zeeland. Hij zal daar meer vertellen over de expeditie van Roggeveen die leidde tot de ontdekking van 'Paasch-eyland'.

De expeditie vertrok niet uit Middelburg, maar hier stond wel de wieg van Jacob Roggeveen. „Op deze plek stond zijn geboortehuis”, wijst Paesie naar een groot gebouw aan de Dwarskaai in Middelburg. „Hij werkte als notaris vanuit een huis in de Lange Noordstraat, op nummer 37, genaamd de Pyramide.”

In 1720 wilden de broers Jacob en Johan de uitdaging eindelijk aangaan, maar Johan kreeg in Middelburg het geld niet los. De Middelburgers moesten niks van Jacob hebben. Hij had zich ontpopt als een theologische vrijdenker, een aanhanger van Pontiaan van Hattem.

Calvinistisch Middelburg pruimde Roggeveen niet

Die predikte in Sint Philipsland en Bergen op Zoom zijn vrijzinnige opvatting dat de mens niet tegen Gods wil kan handelen en dus ook geen zondig wezen kan zijn. Door bidden kon je niet iets gedaan krijgen van God. Dat viel in het streng calvinistische Middelburg niet in goede aarde. Jacob, de bekendste van de hattemisten, werd de stad uit gezet en was ook in Vlissingen niet welkom. In Arnemuiden vond hij tijdelijk onderdak bij een vriend.

„Jacob gaf de geschriften van Van Hattem uit. Dit is het eerste deel van vier boeken”, vertelt Marinus Bierens van het Zeeuws Genootschap. Uit de kluis van de ZB haalt hij het bewuste boek tevoorschijn: Den val van 's werelts afgod. „We hebben alleen het eerste van de vier delen, maar omdat de serie daarmee begint, is dat wel waardevol.”

Het boek zal te zien zijn in de mini-expositie bij de Paaseilandconferentie, net als het 'Dagverhaal der ontdekkingsreis van mr Jacob Roggeveen', dat

ruim een eeuw na de expeditie in 1838 door het Zeeuws Genootschap is uitgegeven. Want ook al kreeg Roggeveen in Middelburg geen geld, in Amsterdam lukte het wel en in 1721 vertrok hij met drie schepen van Texel. Bierens pakt er een derde boek bij. „Dit is de ‘tweejarige reyze rondom de wereld ter nader ontdekkinge der onbekende zuydlanden’. Wie het geschreven weten we niet. Er staat geen naam bij, maar wel dat het een opvarende was tijdens de expeditie.”

Marinus Bierens van het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen. © Maurits Sep

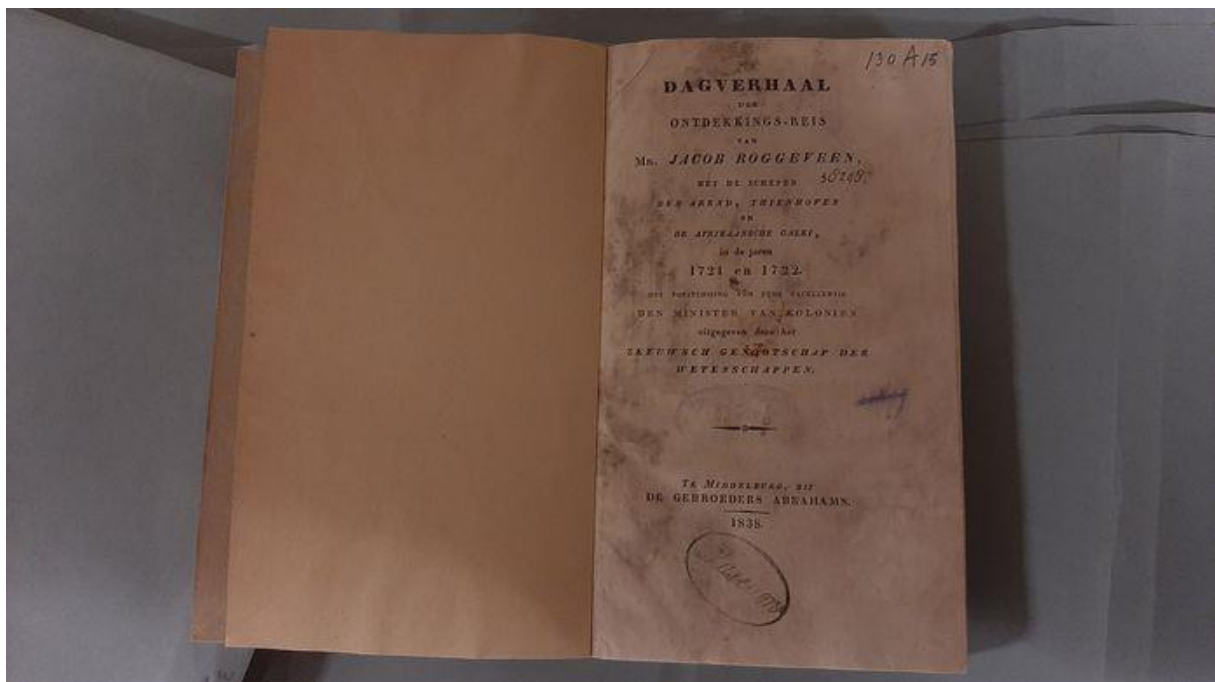
Voet op Paaseiland

In het boek zit een tekening van een gevecht tussen donkere mensen met speren en Hollanders met geweren. „Dat beeld is misschien ontsproten aan de fantasie van de tekenaar maar er is inderdaad wel geschoten door de mannen van Roggeveen op die eerste dag dat ze op Paaseiland voet aan land zetten”, vertelt Ruud Paesie. „Op Paaszondag 5 april 1722 ontdekten ze het eiland, een paar dagen later gingen ze met sloepen aan land. Bij dat gevecht zijn doden gevallen, maar later werden de contacten beter.”

Er is nog steeds een baai op Paaseiland die is vernoemd naar Roggeveen, weet Paesie, die het eiland zelf in 2013 bezocht. Daar zag hij ook de

oorspronkelijke beelden die de aantrekkingskracht van Paaseiland verklaren. In Middelburg staat een replica in het Molenwaterpark.

„Dit is een kleintje, de echte zijn tot wel tien meter hoog. Het zijn beelden van de Moai-cultuur. Die is in de achttiende eeuw geëindigd en Jacob Roggeveen is de eerste en waarschijnlijk ook de laatste buitenstaander geweest die nog iets van die levende Moai-cultuur heeft meegemaakt.” De beelden, die voorouders uitbeelden, zijn meestal van vulkanisch gesteente. In 1995 werd Paaseiland opgenomen in de werelderfgoedlijst van Unesco.

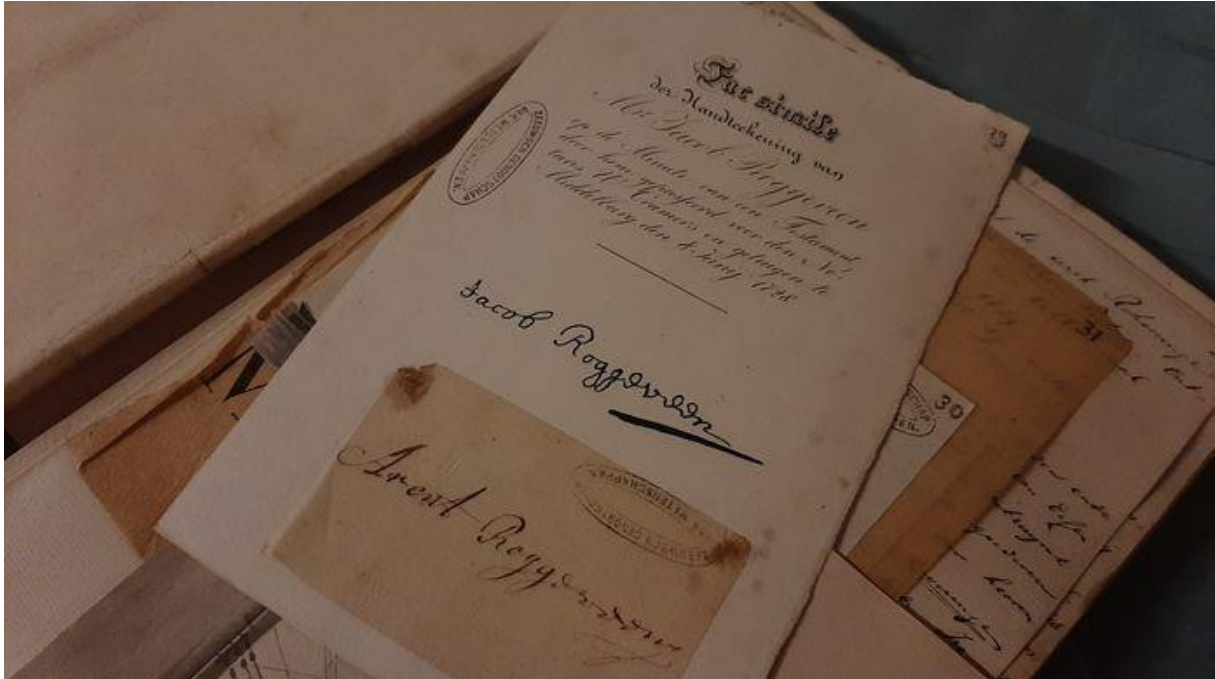
Het journaal van Jacob Roggeveen over zijn expeditie die leidde tot de ontdekking van Paaseiland, uitgegeven door het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen in 1838. © Maurits Sep

Roggeveen zette na een week op Paaseiland zijn zoektocht naar het grote onbekende zuidland voort, maar vond het niet en kon zijn vaders wens dus niet voltooien. Hij belandde in Batavia en keerde in 1724 terug in Nederland. Het grote doel mocht dan mislukt zijn, de bijvangst spreekt drie eeuwen later nog altijd tot de verbeelding.

Paaseiland inspiratiebron voor schrijvers

Paaseiland heeft iets magisch en de naam Roggeveen daarmee ook. Ze vormen een dankbare inspiratiebron voor schrijvers. In zijn boek

Haaieneiland laat kinderboekenschrijver Rob Ruggenberg de Middelburgse jongen Roemer als matroos meegaan op de expeditie van Roggeveen. En onlangs verscheen de thriller De stenen goden, van Jeroen Windmeijer, over een onderzoek naar de mysterieuze beelden en een tentoonstelling over Jacob Roggeveen.

Fac simile (replica) van de handtekeningen van Jacob Roggeveen en zijn vader Arent Roggeveen. © Maurits Sep

Ruud Paesie snapt de fascinatie wel. „Hij is eigenlijk onze laatste grote ontdekkingsreiziger. Voordien hadden we mensen als Abel Tasman, maar na Jacob Roggeveen waren het vooral de Engelsen en Fransen die op ontdekkingsreis gingen. En oké, hij heeft Terra Australis Incognita niet ontdekt, maar wel Paaseiland.”

Roggeveen kreeg eerherstel

Middelburg heeft de voormalige banneling ook al lang geleden weer omarmd. Het paasbeeld stond jaren bij een verzorgingshuis dat naar hem was vernoemd. Een fragment uit het scheepsjournaal van zijn ontdekkingsreis is uitgehakt in de gevel van het Zeeuws Archief. En Jacob Roggeveen eindigde in 2017 - het jaar waarin Middelburg herdacht dat het 800 jaar stadsrechten had - op een eervolle derde plaats in de verkiezing van de Grootste Middelburger Aller Tijden.

Conferentie en kids college

Paaseiland, de ontdekker en de ontdekking zijn onderwerpen van de Paaseilandconferentie die zaterdag 9 april plaatsvindt in de ZB Bibliotheek van Zeeland in Middelburg. Sprekers zijn onder meer Jan Boersema (Beelden van Paaseiland), Roelof van Gelder (Naar het aards paradijs; biografie Jacob Roggeveen) en Ruud Paesie (De reis en de schepen). In de ZB wordt ook de expositie *Paaseiland in de 21ste eeuw* ingericht met foto's van Henk Kloosterhuis.

Ruud Paesie geeft op woensdag 13 april vanaf 15.00 uur een 'kids college' van een uur in de ZB over Paaseiland en Roggeveen. Deelname is gratis. Stuur een mailtje met je voor- en achternaam, je groep en je school naar junior@ucr.nl.